

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston
ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Svetlana O.Arziqulov G.Atamuratova	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	G.Xusanova	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamadov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamadov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	H.Muqumova	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	M.Usmonov	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarini boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibayeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

MEHNAT RESURLARINING IQTISODIYOT TARMOQLARI BO'YICHA BANDLIGINING JORIY HOLATI TAHLILI

Rasulov Sh.Sh.

Jizzax politexnika instituti,

Iqtisodiyot va menejment kafedrasida katta o'qituvchisi

Email: shavkat-rasulov@mail.ru

+998915901832

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 27

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.849>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords

aholi, mehnatga layoqatli yoshdagi aholi, mehnat resurslari, ish bilan bandlik, bandlik darajasi, ishsizlar, ishsizlik darajasi, ish o'rinlari.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada mehnat resurslari o'sishi va uning tarkibiy o'zgarishi hamda iqtisodiyot bandligi dinamikasi tahlil qilinib, ulardan unumli foydalanish yo'llari bo'yicha fikr-mulohazalar bayon etilgan.

Kirish. Bugungi kunda aholining ish bilan bandligini ta'minlash va mehnat resurslari iqtisodiy faolligini oshirish bo'yicha tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini yaratish muammosi jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning eng muhim makroiqtisodiy xususiyatlaridan biri bo'lib iqtisodiyotda alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan 2022-2026-yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida mehnat resurslarini iqtisodiy faolligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy "fao" modelini joriy etish, uni aholi muammolarini bevosita hal qilish hamda hududni rivojlantirish uchun zarur resurs va imkoniyatlar bilan ta'minlash va "...aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish masalalari..." asosiy vazifa sifatida belgilangan. Iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar jarayonida mehnat resurslari iqtisodiy faolligini oshirish muammolarini tadqiq etishning dolzarbligi birinchi navbatda, mazkur tushunchaning evolyutsion qarashlari va konseptual yondashuvlarini ham nazariy va amaliy jihatdan yondashish hamda pandemiya davrigacha va undan keyingi real ijtimoiy hayotga bevosita bog'langan holda tadqiq qilishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi, 2020-yil 26-martdagi PF-5975-son «Iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirishga oid davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlari to'g'risida»gi, 2021-yil 11-fevraldagi PF-6277-son «Kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam ko'rsatish hamda kambag'allik bilan kurashish ko'lamini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, farmonlari, 2018-yil 21-iyuldagi PQ-3877-son «Tashqi moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiyalash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi, 2021-yil 27-martdagi PQ-5041-son «Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida amalga oshiriladigan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi, 2021-yil 11-avgustdagi PQ-4804-son «Kambag'al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga o'qitishga qaratilgan hamda aholi bandligini ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 9-avgustdagi «Hududlarda «mahallabay» ishlash asosida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining doimiy daromad manbalarini ko'paytirish orqali kambag'allikni qisqartirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 504-sonli qarori, 2021-yil 28-apreldagi PQ-5094-son "2021-yilda yangi ish o'rinlarini tashkil etish va aholi bandligiga ko'maklashish bo'yicha davlat dasturi to'g'risida"gi, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi, 2022-yil 30-avgustdagi PQ-366-son "Norasmiy bandlik ulushini qisqartirish hamda

mehnat resurslari balansini zamonaviy yondashuvlar asosida shakllantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori va mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Bozor munosabatlari sharoitlarida iqtisodiyotni rivojlantirishning maqbul strategiyasini shakllantirishning tarkibiy qismi hisoblangan aholining ish bilan bandligini ta'minlash hamda mehnat resurslari faolligini oshirish masalalari S.Jukov, P.Juravlev, Keyns, A.Kokina, K.Makkonnell, R.Mumladze, Yu.Odegov, Rudenko, A.Rofe, L.Sbitova, A.Smit kabi olimlar tomonidan o'rganilgan. Turli olimlarning mehnat, mehnat resurslari va ularning hududlar bo'yicha taqsimlanishiga oid tadqiqotlarining nazariy va amaliy jihatlari o'rganish asosida quyidagi umumlashma va xulosalar chiqarish mumkin. "Mehnat" va "mehnat resurslari" tushunchalari bir xil emas. Agar mehnat shaxs yoki odamlar guruhining tovar va resurslar ishlab chiqarish jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatini tavsiflansa, mehnat resurslari xalq xo'jaligida ishlash uchun aqliy qobiliyatlar, mehnatga layoqatli yoshga yetgan va zarur jismoniy rivojlanishga ega bo'lgan mamlakat aholisining qismidir. Bundan tashqari, mehnat resurslari mehnatga layoqatli yoshdagi mehnatga layoqatli aholi va mehnatga layoqatli yoshdan kichik va yoshi kattaroq band bo'lganlardir. Shunday qilib, insonni mehnatga jalb qilishning asosiy mezonini uning mehnat qobiliyatidir. O'z navbatida, mehnat resurslarini rivojlantirish yo'llari ularning mintaqaviy taqsimlanishidan, shuningdek, o'sishidan iborat bo'lgan iqtisodiy manfaatlari bilan belgilanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada iqtisodiy tadqiq etish metodologiyasi, tizimli tahlil, monografik tahlil, taqqoslash, guruhlash, ekspert baholash, iqtisodiy-statistik kabi usullardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari. O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish davlat dasturlari asosida tashqi va ichki resurslardan samarali foydalanish, ko'p tarmoqli iqtisodiyotni rivojlantirish, boshqaruv mexanizmini takomillashtirish asosida amalga oshirilmoqda. Ushbu rivojlanish jarayonida aholi bandligi siyosati ham individual ham ijtimoiy miqyosida muhim ahamiyat kasb etadi. Mehnat bozoridagi konyuktura o'zgarishi iqtisodiy o'sishga yoki uni pasayishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun mehnat bozoridagi siyosatni ishlab chiqishda iqtisodiy o'sish va bandlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Bu to'g'risidagi ilmiy izlanishlar yillar davomida turlicha tadqiq etilgan. Jumladan, Dang Tu Lan (2002) "Mamlakatimizda aholi bandligi muammosini hal etishga ta'sir etuvchi omillar" deb nomlangan siyosiy nazariyasida Vetnam aholisi bandligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, bandlik elastikligi va iqtisodiy o'sishning o'zaro bog'liqlik o'rganilgan.

O'zbekiston Respublikasida 2016-2022 yillarda YAIM va mehnat resurslari (mlrd. so'm/ ming kishi)¹

Ko'rsatkichlar	2016 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.	2021 y.	2022 y.
Yalpi ichki mahsulot hajmi	255 421,9	426 641,0	532 712,5	605 514,9	738 425,2	896 617,9
Mehnat resurslari	18 488,9	18 829,6	18 949,0	19 158,2	19 334,9	19 517,5

Yuqorida 1-Jadval ma'lumotlariga tayanib tahlil qiladigan bo'lsak, 2016-2022-yillarda YAIM hajmining o'sish tamoyiliga ega bo'lgan, ya'ni 2016-yilda 255421,9 mlrd.so'mni tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilga kelib esa 896617,9 mlrd.so'mga o'sgan. Bu yillar oralig'ida mehnat resurslarining eng kam miqdori 18488,9 ming kishini (2016 y.), eng yuqori miqdori 19517,5 ming kishi (2022y), iqtisodiyotda band bo'lganlar esa 2015-yilda 13058,3 mingni tashkil etgan bo'lsa 2022-yilda esa 13706,2 mingni tashkil etgan. O'rtacha mehnat resurslarining soni 18764,3 ming kishi bo'lgan. Mehnat resurslarining iqtisodiyotda band bo'lgan qismi 2022-yilda 18340,1 ming kishi (87,3 %) ni tashkil etgan yoki 2022-yilda iqtisodiyotda bandlarning mehnat resurslari sonidagi ulushi 2022-yilga nisbatan 53,7 foizga oshgan. 1990-2020-

yillar oralig'ida real YAIM ning o'sish sur'ati o'rtacha 105,9% ni tashkil etgan. YAIMning o'sish sur'ati 2013-yil 107,6 foizdan 2020-yil 101,6 foizga tushgan. Mehnat resurslarining o'sish sur'ati o'rtacha 101,7 foizni tashkil etgan. 1990-2022-yillarda mehnat resurslarining o'sish sur'ati 100,0 foizdan 106,8 foizga oshgan. 2015-2020-yillarda mos ravishda 99,4 foizdan 99,1 foizga tushgan. Bu jarayonga demografik yuklamaning davriy o'zgarishi ham ta'sir ko'rsatgan, ya'ni aholining mehnatga layoqatli yoshdan katta yoshdagilarning jami aholi sonidagi ulushining 7,6 foizdan 8,1 foizga oshgani, mehnatga layoqatli yoshdan kichik yoshdagilarning ulushi 43,2 foizdan 29,1 foizga kamaygani ta'sir ko'rsatgan².

2- Jadval.

O'zbekiston Respublikasida 2010-2022-yillarda iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha bandlarning taqsimlanishi³ (foizda)

Ko'rsatkichlar	2015 y.	2016 y.	2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.	2021 y.	2022 y.
Ish bilan band aholi	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Shu jumladan: iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha</i>								
Qishloq o'rmon va baliq xo'jaligi	27,6	27,4	27,2	26,6	26,2	26,4	25,2	25,1
Sanoat	13,5	13,6	13,5	13,6	13,5	13,7	13,8	13,2
Qurilish	9,4	9,5	9,5	9,1	9,8	9,9	10,0	9,6
Savdo	10,8	10,9	10,9	10,6	10,6	10,6	11,3	11,1
Tashish va saqlash	4,7	4,8	4,8	4,9	4,8	4,6	4,8	4,6
Ta'lim	8,5	8,3	8,2	8,4	8,4	8,8	9,0	9,3
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar	4,6	4,5	4,5	4,6	4,6	5,1	4,8	4,9
Boshqa turlari	20,9	21,0	21,4	22,3	22,3	21,0	21,0	22,2
<i>Ish bilan band aholini mulkchilik turlari bo'yicha taqsimlash</i>								
Davlat sektori	17,9	17,5	17,3	18,3	18,2	18,8	18,7	18,5
Nodavlat sektori	82,1	82,5	82,7	81,7	81,8	81,2	81,3	81,5
Mehnat idoralarida ro'yxatdan o'tgan ishsizlar ³⁾	2,7	5	14,4	32,3	57,9	37,1	98,7	49

2-Jadval ma'lumotlarini tahlil qiladigan bo'lsak, 2015-2022-yillar oralig'ida iqtisodiyot faoliyat turlari bo'yicha iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandlarda eng yuqori tendensiya qishloq va o'rmon xo'jaligida kuzatilgan. Ish bilan band aholi soniga nisbatan qishloq va o'rmon xo'jaligida 2022-yilda jamiga nisbatan 25,1 foizni tashkil etgan. 2015-2022-yillar oralig'idagi qishloq va o'rmon xo'jaligida bandlarni tahlil qilar ekanmiz bunda 2022-yilga nisbatan pasayish tendensiyasi kuzatilgan, ya'ni 2015-yilda mazkur sohada bandlar jamiga nisbatan 27,6 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 25,1 foizga tushgan. Mazkur sohada pasayish tendensiyasi asosan 2018 yildan boshlangan. Ish bilan band aholiga nisbatan sanoat sohasidagi bandlik ko'rsatkichi ham 2015-2022-yillar oralig'ida ya'ni 2015-yilga nisbatan sezilarli pasayish kuzatilgan, ya'ni 2015-yilda mazkur sohada bandlar jamiga nisbatan 13,5 foizni tashkil qilgan bo'lsa 2022-yilga kelib esa 13,2 foizni salmoqqa pasayganligini ko'rishimiz mumkin. Jamiga nisbatan mazkur sohada 2015-2021-yillar oralig'ida o'sish tendensiyasi kuzatilgan. Ish bilan band aholi soniga nisbatan savdo sohasida bandlar ulushi 2015-2022 yillar oralig'ida o'sish kuzatilgan, ya'ni 2015 yilda 10,8 foizni tashkil etgan bo'lsa 2022-yilda esa 11,1 foizga yetgan.

Ish bilan band aholi soniga nisbatan qurilish sohasida bandlar ulushi 2015-2022-yillar oralig'ida o'sish kuzatilgan, ya'ni 2015-yilda 9,4 foizni tashkil etgan bo'lsa 2022-yilda esa 9,6 foizga pasaygan. Mazkur soha 2015-2021-yillarga ish bilan band aholi soniga nisbatan o'sish kuzatilgan. Ish bilan band aholi soniga nisbatan ta'lim sohasida bandlar ulushi 2015-2022-yillar oralig'ida o'sish kuzatilgan, ya'ni 2015-yilda 8,5 foizni tashkil etgan bo'lsa 2022-yilda esa 9,3 foizga o'sgan. Albatta, bunday o'sish tendensiyasining kuzatilishi Oliy ta'limda raqobatni qo'llab-quvvatlash va xususiy sektorni jalb qilish orqali erishildi. Ma'lumki, o'tgan 6 yil mobaynida oliy o'quv yurtlari soni 77 tadan 170 taga yetdi, ularga qabul 3,5 baravarga ortdi. Oliy ta'limda raqobatni qo'llab-quvvatlash va xususiy sektorni jalb qilish orqali 24 ta xorijiy hamda 27 ta nodavlat oliygohlar tashkil etildi. Shu asosda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrov darajasi 9 foizdan 32 foizga oshirildi. Eng past ulush salomog'li Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar va tashish va saqlash sohasida kuzatilgan. Mazkur ko'rsatkich jamiga nisbatan o'rtacha 4,5 foizni tashkil etgan.

Qolgan iqtisodiyot tarmoqlarida asosiy kapitalga xorijiy investitsiyalar jamiga nisbatan ulushi oshgan. Jumladan, uning jamiga

¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat statistika agentligi ma'lumotlari

² www.stat.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tahlil etildi.

³ Davlat statistika qo'mitasi "O'zbekistonda mehnat va bandlik" statistik to'plam Toshkent-2020-y, 40-bet.

nisbatan ulushidagi eng yuqori ko'rsatkich ishlab chiqarish sanoatida 20,6 foizga (10,5 foizdan 31,1 foizga) va qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi 8,0 foizgacha (0,9 foizdan 8,9 foizga) oshgan.

Ishga muhtoj bo'lganlarning umumiy soni 1,9 mln. kishini tashkil etdi (16-30 yoshgacha bo'lganlar o'rtasida ishsizlik darajasi – 20,1 foiz, ayollar o'rtasida ishsizlik darajasi esa – 17,4 foiz). Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, mehnat resurslari soni 19 mln kishini tashkil etib, 2019-yilning shu davriga nisbatan 0,6 foizga ko'paygan. Biroq, COVID-19 pandemiyasining iqtisodiyot subyektlari faoliyatiga salbiy ta'siri oqibatida iqtisodiyot tarmoqlarida band bo'lganlar soni o'tgan yilning shu davriga nisbatan 5 foizga yoki 671 ming kishiga kamayib, 12,7 mln. kishini tashkil qildi. Shuningdek, iqtisodiyot tarmoqlarining rasmiy sektorida band bo'lgan aholi soni 5,5 mln kishini tashkil qilib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan 0,2 foizga yoki 12,4 ming kishiga kamaydi. Bunda koronavirus infeksiyasi tarqalishini oldini olishga qaratilgan ayrim cheklov chora-tadbirlari sababli yakka tartibda tadbirkorlik bilan shug'ullanuvchilar soni o'tgan yilning shu davriga nisbatan 167,5 mingga (46,4 foiz) kamayib ketganligi hisobiga yuzaga kelgan bo'lsa, 131,2 ming ishsizlarni haq to'lanadigan jamoat ishlariga jalb qilish hisobiga rasmiy bandlar soni keskin kamayishining oldi olindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun xorijga ketganlar soni 2 mln. kishini tashkil etgan (o'tgan yilning mos davriga nisbatan 553,2 ming kishiga va 2020-yilning 1-chorak yakuniga nisbatan esa 232,1 ming kishiga kamaygan). Norasmiy sektorda band bo'lganlar soni (xorijda ishlayotgan mehnat migrantlarini hisobga olmaganda) o'tgan yilga nisbatan 2,1 foizga yoki 105,3 mingga kamayib, 5,1 mln. kishini tashkil etmoqda. Bunda asosan vaqtinchalik bir martali va mavsumiy ishlarni bajaruvchilar (108,4 mingga kamaygan), mehnat munosabatlarini rasmiylashtirmasdan oilaviy korxonalarda va tadbirkorlarda ishlovchilar (87,6 ming), ro'yxatdan o'tmasdan va tegishli ruxsatnomasiz faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlar (110,6 ming) soni kamaydi. Shu bilan birga, karantin chora-tadbirlari davrida uyda o'tirgan fuqarolar soni oshganligi hamda fuqarolarning shaxsiy tomorqalarni rivojlantirish uchun Bandlikka ko'maklashish jamg'armasidan subsidiyalar berish dasturi hajmi keskin ortganligi uchun dehqon va shaxsiy tomorqalarda band bo'lganlar soni 201,1 mingga ortgan. Tadbirkorlik subyektlari va o'zini o'zi band qilgan fuqarolarga mehnat stajini hisobga olish va rag'batlantiruvchi imtiyozlardan foydalanish huquqi berilishi norasmiy sektorda bandlar ulushini kamaytirish imkoniyatini bermoqda. 2020-yilda Respublikada iqtisodiy nafaol aholi soni 2019-yilning mos davriga nisbatan 4,5 foizga oshgan. Ushbu ko'rsatkich o'tkazilgan tadqiqot davomida tadbirkorlik va xizmat ko'rsatish sohasi vakillari karantin chora-tadbirlari davrida vaqtinchalik o'z faoliyatlarini to'xtatib turishlarini va cheklovlardan so'ng qayta tiklash niyatini bildirib, boshqa faoliyat bilan shug'ullanmaslikni afzal ko'rsatayotganligi sababli oshganligini ko'rsatdi⁴. 2020-yilning yanvar-iyun oylarida, ayniqsa COVID-19 pandemiyasining mehnat bozoriga salbiy ta'sirini yumshatish maqsadida mehnat organlari tomonidan 588,2 ming (30 yoshgacha bo'lganlar 159,9 ming va ayollar 229,4 ming) ishsiz va band bo'lmagan aholiga xizmatlar ko'rsatildi. Xususan, 501,1 ming nafari doimiy ish o'rinlariga ishga joylashtirish va jamoat ishlariga jalb qilish orqali bandligi ta'minlandi, 15,0 ming nafar ishsizlar kasb-hunarga o'qitildi, 27,0 ming nafar ishsiz shaxslarga Bandlikka ko'maklashish jamg'armasidan 10,1 mlrd. so'm ishsizlik nafaqasi to'lab berildi. Shuningdek, bandlikka ko'maklashish jamg'armasidan ajratiladigan subsidiyalar hisobiga 24,8 ming nafar fuqaro shaxsiy tomorqalarida, 15 ming nafar fuqaro qishloq xo'jaligi, tikuvchilik va hunarmandchilik kooperativlarida a'zo sifatida birlashtirilib, band qilindi, 3 ming nafar fuqaro tadbirkorlikka jalb etildi, 256 ta ish beruvchiga mehnat organlari yo'llanmasi bilan ishga olingan 2,3 ming nafar ishsizlarning kasbiy

malakasini oshirganligi va ijtimoiy himoyaga muhtoj aholini ishga olganligi uchun moddiy ko'mak ajratildi. Mamlakatimizda aholi bandligini ta'minlash ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib aholi turmush darajasi va sifatini yaxshilashning muhim omili hisoblanadi.

Xususan, yangi sanoat korxonalarini qurish, xizmat ko'rsatish obyektlarini ishga tushirish, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish hisobidan 2017-yilda 336,1 ming nafar, 2018-yilda 372,2 ming nafar, 2019-yilda 388,5 ming nafar yangi ish o'rinlari yaratildi. Rivojlangan mamlakatlarda yiliga 10-15% yangi ish o'rinlari yaratiladi (iqtisodiyotda band bo'lgan jami mehnat resurslariga nisbatan). O'zbekistonda bu ko'rsatkich yiliga 1,5-2,8%, jumladan, 2019-yilda 2,8 foizga teng bo'lgan. O'zbekiston Respublikasida 2022-yilning o'zida aholi bandligini ta'minlashda olib borilgan qator islohotlar natijasida quyidagi ijobiy tendensiyalarga erishildi:

- hududlarda korxonalar soni 85 mingga ko'payib, ularning soni 550 mingga yetdi. Natijada, tadbirkorlik, sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish kabi sohalarda 2 million aholining doimiy bandligi ta'minlandi;
  - daromad solig'i to'layotgan rasmiy band bo'lganlar soni 400 mingga oshdi. Ularning soni 5 million 100 mingga yetdi;
  - mahallalardagi 35 mingta mikroloyiha doirasida 175 ming aholi o'zi yashaydigan mahallada daromad topishga ega bo'ldi;
  - yo'lovchi tashish, duradgorlik, kulolchilik, riyetorlik xizmatini ko'rsatish kabi 79 ta faoliyat turi bo'yicha o'zini o'zi band qilish imkoniyati yaratilgan natijasida, bu yili 914 ming nafar fuqaro ro'yxatdan o'tib, ularning soni 2 millionga yaqinlashdi;
  - norasmiy faoliyat olib borayotgan 458 ming fuqarolarning mehnat faoliyatlarini rasmiylashtirildi;
  - imkoniyati cheklangan shaxslarni bandligini ta'minlash maqsadida alohida Milliy dastur ishlab chiqilib, 15 ming nogironligi bo'lgan fuqarolarning bandligiga ko'maklashildi;
  - nogironligi bo'lgan shaxslarni kasb-hunarga bepul o'qitish tizimi yo'lga qo'yildi. Shuningdek, ushbu shaxslarni ishga qabul qilgan ish beruvchilarga subsidiya berish tizimi joriy etildi.
  - O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Mehnat kodeksi tasdiqlandi;
  - fuqarolarni kasb-hunarga o'qitish ko'lamini kengaytirish maqsadida "Ishga marhamat" monomarkazlari soni 23 taga, mahalla kasb-hunarga o'qitish maskanlari soni 489 taga yetkazildi. Mazkur ta'lim muassasalarida 140 ming ishsizlar kasb-hunarga o'qitildi.
  - aholi bandligini oshirish, tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash maqsadida yangi turdagi subsidiyalar ajratish tizimi yo'lga qo'yildi. Xususan, kasanachilik yo'nalishida mini-loyihalarni amalga oshirish, tomorqa yer uchastkalari egalarni kooperatsiya va kasanachilik asosida ish bilan band qilish, qurilish brigadalari tashkil etishni rag'batlantirish joriy etildi.
- O'zbekistonda 2020-2022 yillarda ish bilan band bo'lgan aholi sonidagi eng yuqori bandlik darajasi qishloq xo'jaligi o'rmonchilik va baliqchilik (23,7%), sanoat (14,3%), savdo (14,7%), ta'lim (13,5%) va qurilish (11,5%) sohalarining ulushi yuqoridir. Eng past ulushga ega bo'lgan sohalarda axborot va aloqa, moliyaviy va sug'urta faoliyati va san'at, ko'ngil ochar va dam olish kabi iqtisodiyot faoliyatlariga 0,38,2 foiz to'g'ri keladi. Germaniya, AQSH va Shveysariya kabi Yaponiya, Janubiy Koreya, Tayvan (Xitoy) ("Super innovator"lik maqomini saqlab turgan mamlakatlar) mamlakatlarda mehnat resurslarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishini va harakatlanishini tahlil qilganda 2007-2020-yillar oralig'ida bandlik qishloq xo'jaligi va sanoat tarmoqlarida sezilarli darajada kamaygan bo'lsa-da, xizmat ko'rsatish sohasida ortib borgan.

3-jadval

Mehnat resurslarini tarmoq sohalari bo'yicha taqsimlanishi (Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy va O'zbekiston), %⁵

Tarmoqlarda aholi bandligi	Yaponiya		Janubiy Koreya		Xitoy		O'zbekiston
	2007 й.	2021 й.	2007 й.	2021 й.	2007 й.	2021 й.	2021 й.
Qishloq xo'jaligi	4,29	3,0	7,59	5,35	40,8	22,9	23,95
Xizmat ko'rsatish	67,5	73,12	66,37	70,05	32,40	48	50,64
Sanoat	28,21	23,71	25,46	24,60	26,80	29,1	25,41

Xususan, Yaponiya qishloq xo'jaligida band aholi salmog'i 4,29 % dan 3,0 % ga (-1,29%), Janubiy Koreyada 7,59 % dan 5,35 % (-2,24 %), Xitoyda esa 40,8 % dan 22,9 % (-17,9 %)ga tushgan (2,5-

jadval). Bundan tashqari, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohaslarida band bo'lgan aholining salmog'i o'rtasidagi variatsiya ko'rsatkichi yuqori bo'lsada, sanoatda band bo'lgan aholi salmog'i

⁴ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan amalga oshirilgan hisob-kitob natijalari.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan amalga oshirilgan hisob-kitob natijalari.

bo'yicha tafavut deyarli yo'q, ya'ni o'rtacha 25.7 %ni tashkil etgan. Mamlakatimizda aholi bandligining o'rganilgan mamlakatlar bilan qiyoslaganda sezilarli farq sanoat tarmog'iga to'g'ri kelib 14.3 %ni tashkil etmoqda, ya'ni taqqoslanayotgan mamlakatlarning o'rtacha salmog'i natijasidan 55.6 %ga kamligini ko'rish mumkin. 2021-2030-yillarda aholi bandligining prognozi. O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasiga ko'ra 2017-2030-yillarda YAIM hajmini 2 barobarga oshirish belgilangan. Pandemiya natijasida YAIMning 2020-yilda o'sish sur'ati 101,6 foizni tashkil etgan (yillik o'rtacha iqtisodiy o'sish 4,3 foiz etib targetlangan edi). Ushbu holatlarni hisobga olgan holda 2021-2030-yillarga bir necha ssenariyalarni iqtisodiy o'sish sur'atini 5%, 6% va 7% ligini ta'minlash asosida quyidagi prognoz ishlab chiqildi. Respublikamizdagi demografik vaziyatni hisobga olgan holda va o'rtacha ishsizlik darajasi, o'rtacha yillik mehnat resurslarining sonining oshishi va mehnatga layoqatli yoshdan kattalarning sonining o'sish sur'ati va iqtisodiy o'sish sur'atlarini hisobga olib yillik yangi ish o'rinlariga bo'lgan o'rtacha talabni shakllantirish mumkin. Innovatsion iqtisodiyotga o'tish, yangi texnologik ukladni shakllantirish asosida yillik yangi ish o'rinlarini tashkil etishga bo'lgan ehtiyoj yuqoridagi uch xil ssenariyalarga ko'ra yillik o'rtacha 4,1-12,5 foiz yangi ish o'rinlarini tashkil etish lozim (iqtisodiyotda band bo'lgan jami mehnat resurslariga nisbatan). Yangi ish o'rinlarini tashkil etishdagi asosiy tarmoqlar sanoat va qurilish, xizmat ko'rsatish va IT sohalarida samara beradi.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda quyidagilarni amalga oshirish lozim:

Birinchidan, O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ta'minlash va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash. O'zbekistonda mehnat bozorida talab va taklif mutanosibligini ta'minlashga aholi daromadlarining oshishiga olib keladi. Aholi bandligini ta'minlashning muhim yo'nalishlaridan biri o'zini-o'zi band etish hisoblanadi. O'z-o'zini band qilishning ulushi ortishi tadbirkorlik faoliyatini kengaytiradi. O'z-o'zini band qiluvchi insonlarni tadbirkorlar tarkibiga kiritish barcha tadbirkorlik faoliyatini olib boruvchi tadbirkorlarni yakka tartibdagi tadbirkor sifatida qarashga olib kelishi mumkin. Mamlakatning soliq-byudjet tizimi o'z navbatida o'z-o'zini band etuvchilarga ham tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchilarga ham ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Murojaatnoma (2020) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // O'zA, 2020 yil 25 yanvar
2. O'zbekiston Respublikasining "Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida"gi qonuni. www.lex.uz
3. Uglu, Rasulov Shavkat Sharof. "Analysis of economic reforms increasing labour resources in the republic of uzbekistan." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 11.11 (2021): 390-396.
4. Rasulov, Shavkat. "O'zbekiston Respublikasida mehnat resurslarining ish bilan bandligining joriy holati tahlili." *Economics and education* 23.2 (2022): 227-232.
5. Rasulov, Shavkat. "Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat resurslarining o'rni va roli." *Economics and education* 23.4 (2022): 149-153.

Bundan tashqari, aholining ta'lim bilan qamrab olinganlik va ta'limning natijadorlik darajasi, aholining o'z-o'zini bandligini ta'minlashiga, tadbirkorlik qobiliyatlarini shakllantirishiga va iqtisodiy o'sishga intensiv ta'sir ko'rsatadi. Malaka darajasi yuqori bo'lgan tadbirkorlik firma faoliyatini rivojlantirish potentsiali yuqori bo'ladi. Yuqori malakali tadbirkor bozor holati tahlilini atroflicha baholay oladi va bozor talabini, konyunktura o'zgarishlarini prognozlay oladi. 2021-2030-yillarda makroiqtisodiy barqarorlikni ifodalashda maxsus o'lchovlar kiritish muhim: barqaror iqtisodiy o'sishni saqlab qolish, qat'iy moliyaviy siyosatni amalga oshirish, byudjet xarajatlarini kamaytirish, mahalliy loyihalarni amalga oshirishga investitsiyalarni jalb etish, egiluvchan pul-kredit siyosatiga moslashish, kredit majburiyatlarini nazorat qilish va inflyatsiya darajasini tushirish, qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish va turli qiyinchiliklarga duch kelgan ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash.

Ikkinchidan, investitsiyalar jozibadorligini ta'minlash lozim. Iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy omillardan biri investitsiyalar hisoblanadi. Bu o'z navbatida, aholining bandlik darajasining ortishiga, aholi ixtiyorida daromadning oshishiga olib keladi. Aholi ixtiyorida jamg'armaning kapitallashuviga – ya'ni investitsiya hajmining ortishiga olib keladi. Uchinchidan, bandlikni qo'llab-quvvatlash chora tadbirlar ijrosining samaradorligini yanada oshirish lozim. O'zbekistonda mehnat bozoriga har yili 210-250 mingga yaqin mehnat qilishga layoqatli yoshdagilarning kirib kelishi kuzatilmoqda. Ularning samarali bandligini ta'minlashda ishlab chiqarish va qurilish sanoatining o'rni yuqori bo'lib, ayniqsa, mehnat intensivligi ta'minlanadigan kichik hajmdagi sanoat tarmoqlarida bandlikni oshirish, xususiy sektor rivojlanishini yanada qo'llab-quvvatlash, qishloq joylarida o'z-o'zini band etuvchi bandlik darajasini oshirish muhim hisoblanadi. Shu bilan birgalikda, aholi bandligiga ko'maklashuvi markazlar faoliyatining shaffofligini ta'minlash va faoliyatlarini takomillashtirish ishsizlik darajasini kamaytiradi. Nihoyat, mehnat samaradorligini oshirishda malaka oshirish institutlar faoliyatini takomillashtirish lozim. Kelgusida malaka oshirish institutlari texnologik o'zgarishlarga, tashkiliy, zamonaviy menejmentdagi o'zgarishlarga javob bera oladigan kurslarni tashkil etishga talab oshib boradi.

6. Mamurjonovich, U. T. (2023). JAHON IQTISODIYOTIDA YANGI INDUSTRIAL DAVLATLARNING TUTGAN O'RNI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 344-345.
7. Umarov Toxirjon Mamurjonovich. (2024). ERKIN IQTISODIY ZONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA INNOVATSIYALAR VA INVESTITSIYALARNI RAG'BATLANTIRISHDA KLASSTER YONDASHUVINING O'RNI. *INTERNATIONAL CONFERENCE OF NATURAL AND SOCIAL-HUMANITARIAN SCIENCES*, 1(1), 156-167. Retrieved from <https://universalconference.us/universalconference/index.php/ICNSHS/article/view/277>
8. Ugli, B. K. F. (2024). THE IMPACTING FACTORS ON SMALL BUSINESS GROWTH. *Frontline Marketing, Management and Economics Journal*, 4(01), 24-36.